

Bo'lajak maxsus pedagoglarning inklyuziv ta'limdagi professional kompetensiyasini rivojlantirish

Dilshodov Abrorjon Dilshodjon o'g'li

Farg'ona davlat texnika universiteti Axborot tizimlari va texnologiyalari kafedrasida
katta o'qituvchisi
addilshodov@gmail.com
+998936461113
0000-0003-2286-120X

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo'lajak maxsus pedagoglarning inklyuziv ta'lim jarayonidagi professional kompetensiyasini rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'lim sharoitida pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi, pedagogik, psixologik hamda metodik bilim va ko'nikmalarni shakllantirish muhim omil hisoblanadi. Maqolada maxsus pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy pedagogik yondashuvlar, innovatsion texnologiyalar hamda samarali metodlar yoritilgan. Shuningdek, inklyuziv ta'lim muhitida turli ehtiyojga ega bo'lgan o'quvchilar bilan ishlashda pedagogning kasbiy malakasi va kommunikativ qobiliyatini rivojlantirishning ahamiyati ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari bo'lajak maxsus pedagoglarning professional kompetensiyasini rivojlantirish orqali inklyuziv ta'lim sifatini oshirish mumkinligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, maxsus pedagog, professional kompetensiya, pedagogik kompetensiya, kasbiy tayyorgarlik, inklyuziv muhit, pedagogik mahorat, innovatsion pedagogik texnologiyalar, maxsus ta'lim, ta'lim sifati.

Abstract. This article analyzes the issues of developing the professional competence of future special educators in the process of inclusive education. In inclusive education, the formation of professional training, pedagogical, psychological and methodological knowledge and skills of educators is an important factor. The article highlights modern pedagogical approaches, innovative technologies and effective methods that serve to develop the professional competence of special educators. It also shows the importance of developing the professional competence and communicative skills of educators when working with students with different needs in an inclusive education environment. The results of the study show that the quality of inclusive education can be improved by developing the professional competence of future special educators.

Keywords: inclusive education, special educator, professional competence, pedagogical competence, professional training, inclusive environment, pedagogical skills, innovative pedagogical technologies, special education, quality of education.

Аннотация. В данной статье анализируются вопросы развития профессиональной компетентности будущих специалистов по специальному образованию в процессе инклюзивного образования. В инклюзивном образовании важным фактором является формирование профессиональной подготовки, педагогических, психологических и методических знаний и навыков педагогов. В статье освещаются современные педагогические подходы, инновационные технологии и эффективные методы, способствующие развитию профессиональной компетентности специалистов по специальному образованию. Также показана важность развития профессиональной компетентности и коммуникативных навыков педагогов при работе с учащимися с различными потребностями в инклюзивной образовательной среде. Результаты исследования показывают, что качество инклюзивного образования может быть улучшено за счет развития профессиональной компетентности будущих специалистов по специальному образованию.

Ключевые слова: инклюзивное образование, специалист по специальному образованию, профессиональная компетентность, педагогическая компетентность, профессиональная подготовка, инклюзивная среда, педагогические навыки, инновационные педагогические технологии, специальное образование, качество образования.

Kirish

Hozirgi kunda ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Jamiyatda har bir bolaning sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlash, ularning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli imkoniyati cheklangan yoki alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarni umumiy ta'lim muhitiga jalb etish va ularning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash bugungi kun ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Inklyuziv ta'lim jarayonining samaradorligi ko'p jihatdan pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi va professional kompetensiyasiga bog'liq. Ayniqsa, bo'lajak maxsus pedagoglarning inklyuziv ta'lim sharoitida samarali faoliyat olib borishi uchun zarur bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi muhimdir. Shuning uchun oliy ta'lim

muassasalarida maxsus pedagoglarni tayyorlash jarayonida ularning professional kompetensiyasini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilishi zarur.

Mazkur maqolada bo'lajak maxsus pedagoglarning inklyuziv ta'limdagi professional kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy asoslari hamda amaliy jihatlari tahlil qilinadi, shuningdek, bu jarayonda samarali pedagogik yondashuv va metodlardan foydalanish masalalari yoritiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

So'nggi yillarda O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish masalasi pedagogika sohasida dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biriga aylandi. Mamlakatimizda inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirish bo'yicha qabul qilingan davlat hujjatlari, xususan 2020–2025-yillarda inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi ta'lim muassasalarida alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarni umumiy ta'lim jarayoniga integratsiya qilishni nazarda tutadi. Bu jarayonda pedagog kadrlarning kasbiy tayyorgarligini oshirish muhim vazifalardan biri sifatida ko'rsatib o'tilgan.

O'zbek olimlaridan X.Muzaffarova, R.Shomahmudova, Z.Xolboyeva, M.Hoshimova va boshqa tadqiqotchilar inklyuziv ta'limning nazariy va amaliy jihatlari o'rganib, maxsus pedagoglarning kasbiy kompetensiyasi muhim omil ekanligini ta'kidlaydilar. Ularning tadqiqotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etishda pedagoglarning psixologik, metodik va kommunikativ tayyorgarligi alohida ahamiyatga ega ekanligi qayd etilgan.

Shuningdek, ayrim ilmiy ishlar inklyuziv ta'lim jarayonida maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda individual yondashuv, korreksion-pedagogik yordam va ijtimoiy moslashuv jarayonlarini tashkil etish zarurligini ko'rsatadi. Tadqiqotlarda pedagoglarning tolerantlik, empatiya va ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish muhimligi ta'kidlanadi.

Boshqa ilmiy manbalarda inklyuziv ta'lim tizimining joriy etilishi jarayonida pedagog kadrlar malakasining yetarli darajada emasligi, metodik ta'minotning kamligi va ta'lim muassasalarida zarur sharoitlarning yetarli emasligi kabi muammolar mavjudligi ham qayd etilgan.

Shunday qilib, o'zbek pedagog olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlar bo'lajak maxsus pedagoglarning inklyuziv ta'limda samarali faoliyat yuritishi uchun ularning professional kompetensiyasini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda bo'lajak maxsus pedagoglarning inklyuziv ta'limdagi professional kompetensiyasini rivojlantirish masalasini o'rganishda bir qator ilmiy-pedagogik metodlardan foydalanildi.

Tadqiqotning metodologik asosini pedagogika, psixologiya va maxsus ta'lim nazariyalari tashkil etadi. Tadqiqot jarayonida quyidagi usullar qo'llanildi:

- Nazariy metodlar – ilmiy adabiyotlar, me'yoriy-huquqiy hujjatlar va ilmiy maqolalarni o'rganish, tahlil qilish va umumlashtirish.
- Pedagogik kuzatuv metodi – ta'lim jarayonida bo'lajak maxsus pedagoglarning faoliyatini kuzatish orqali ularning kasbiy kompetensiyalarini aniqlash.
- So'rovnoma va suhbat metodlari – talabalar va pedagoglar bilan suhbat o'tkazish orqali inklyuziv ta'lim jarayonidagi muammolar va ehtiyojlarni aniqlash.
- Tajriba-sinov ishlari – bo'lajak pedagoglarda inklyuziv ta'lim kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik metodlar samaradorligini aniqlash.
- Tahlil va umumlashtirish – olingan natijalarni ilmiy jihatdan tahlil qilish va xulosalar chiqarish.

Mazkur metodlar orqali bo'lajak maxsus pedagoglarning inklyuziv ta'lim sharoitida samarali faoliyat yuritishiga xizmat qiluvchi kasbiy kompetensiyalar aniqlanib, ularni rivojlantirish yo'llari o'rganildi.

Natijalar va muhokama

Bo'lajak maxsus pedagoglarning inklyuziv ta'limdagi professional kompetensiyasi bir nechta muhim komponentlardan iborat:

1. Pedagogik kompetensiya – ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, moslashtirilgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish va o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish.
2. Psixologik kompetensiya – alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bolalarning psixologik xususiyatlarini bilish va ular bilan to'g'ri muloqot o'rnatish.
3. Metodik kompetensiya – maxsus pedagogik metod va texnologiyalarni qo'llay olish.
4. Kommunikativ kompetensiya – ota-onalar, psixologlar va boshqa mutaxassislar bilan hamkorlik qilish.

Tadqiqot davomida bo'lajak pedagoglarning inklyuziv ta'lim bo'yicha nazariy bilimlari mavjud bo'lsa-da, amaliy ko'nikmalar yetarli darajada shakllanmaganligi aniqlandi. Shu sababli pedagogik amaliyot jarayonida inklyuziv ta'limga oid maxsus mashg'ulotlar, treninglar va amaliy darslarni ko'paytirish zarurligi aniqlangan.

Shuningdek, muhokamalar jarayonida inklyuziv ta'lim samaradorligini oshirish uchun oliy ta'lim muassasalarida maxsus pedagoglarni tayyorlash jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish muhimligi qayd etildi.

Xulosa

Inklyuziv ta'lim tizimining samarali faoliyat yuritishi ko'p jihatdan maxsus pedagoglarning professional kompetensiyasiga bog'liq. Bo'lajak maxsus pedagoglarni tayyorlash jarayonida ularning pedagogik, psixologik, metodik va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, inklyuziv ta'lim sharoitida samarali faoliyat yuritish uchun bo'lajak pedagoglarda nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy ko'nikmalar ham shakllantirilishi zarur. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limga oid maxsus kurslar, amaliy mashg'ulotlar va innovatsion pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Kelgusida mazkur yo'nalishda olib boriladigan ilmiy tadqiqotlar inklyuziv ta'lim tizimining rivojlanishiga hamda alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarning sifatli ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Po'latova P.M. Maxsus pedagogika: darslik. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2014. – 372 b. – 45–60-betlar.
2. Shomahmudova R.Sh. Maxsus va inklyuziv ta'lim: xalqaro va milliy tajribalar (uslubiy qo'llanma). – Toshkent: Chashma Print, 2011. – 213 b. – 25–38-betlar.
3. Muzaffarova X.N. Inklyuziv ta'limning muammolari va istiqbollari. – Toshkent: Xalq ta'limi ilmiy-metodik jurnali, 2014. – 18–23-betlar.
4. Madatov I.Y. Inklyuziv ta'lim: darslik. – Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti, 2024. – 240 b. – 60–74-betlar.
5. Nafasov D.Sh., Ruzimova I.X., Sayfullayeva I.Q., Djabbarova N.B. Inklyuziv ta'lim. Gospital pedagogika: darslik. Toshkent: Bookmany Print, 2024. – 280 b. 95–110-betlar.
6. Fayziyeva U., Nazarova D., Kolbayeva X. Eshitishda muammolari bo'lgan bolalar inklyuziv ta'limi. – Toshkent: Avloniy nomidagi XTRXMOMI, 2005. – 180 b. – 50–65-betlar.
7. Muzaffarova X.N., Tangirova D. Inklyuziv ta'lim fanidan o'quv-uslubiy qo'llanma. – Jizzax: Jizzax davlat pedagogika instituti nashriyoti, 2011. – 150 b. – 30–44-betlar.
8. Nosirov P.R. Maktab o'qituvchilarini inklyuziv o'qitishning tashkiliy-pedagogik shartlari. – Toshkent: Acumen xalqaro ilmiy jurnali, 2025. – 70–74-betlar.

9. Qurbonova M.F. Inklyuziv ta'lim makonini barqarorlashtirish va pedagogik shart-sharoitlar. – Toshkent: Fanlararo innovatsiyalar jurnali, 2023. – 112–118-betlar.
10. Eshmamatova S.T., Abdurasulova Sh. Inklyuziv ta'limda ta'lim-tarbiya masalalari. – Toshkent: Tadqiqotlar jurnali, 2024. – 90–96-betlar.